

Vint anys de teatre en català a les escoles de Sant Vicenç dels Horts. Una experiència educativa per a la cohesió d'una llengua i d'un país

Elisenda Seras¹

Aquest article descriu una experiència d'aprenentatge servei que es va iniciar com una estratègia per recolzar la llengua catalana, l'impacte de la qual l'ha fet arrelar i ampliar, de manera que ha resultat un esdeveniment de molt ressó a les escoles i a la població de St. Vicenç dels Horts, ja que porta vint anys d'activitat ininterrompuda.

Introducció

L'any 1986, en plena implantació del "Pla intensiu del català" i després d'una entrevista amb el Cap de Servei d'Ensenyament del Català, m'ofereixen que em faci càrrec d'un grapat de tallers de teatre pels alumnes de vuitè de les escoles de Sant Vicenç dels Horts. L'objectiu és recolzar i reforçar el "Pla intensiu" amb diverses activitats (corals, sardanes, teatre, etc.). Al Baix Llobregat, una part molt important de la població és filla o néta de la gran onada d'immigració de l'interior de l'estat espanyol, amb tot el que això significa: manca de coneixement de la llengua catalana, i, per tant manca d'ús de la llengua i, a més a més, rebuig declarat a parlar-la motivat per la vella política franquista. En el moment de la proposta, jo pràcticament acabava d'arribar d'Argentina per instal·lar-me a Catalunya.

Tinc 20 anys d'experiència en el camp del teatre i de l'educació com a professora, pedagoga, actriu, directora i guionista televisiva de programes de gran difusió per a nens.

El primer pas va ser reunir-me amb les coordinadores del programa, elles em varen fer la proposta concreta: es tractava de fer uns tallers puntuals, extraescolars, amb la finalitat d'assolir els objectius abans esmentats.

Els vaig fer una contraproposta: portar a la pràctica l'activitat amb tota la classe dins de l'horari escolar, ja que la meua experiència apuntava cap a un treball integral de desenvolupament de la personalitat, de l'autoestima, de la tolerància, de l'autonomia, de l'educació en els valors, de la preparació tècnica, de treballar totes les assignatures interdisciplinàriament, de la transversalitat i, en arribar al final del projecte, "a l'espectacle", fruit de la creació i producció col·lectiva de cada vuitè.

La idea va ser acollida amb entusiasme per les coordinadores. D'aquesta transacció va resultar que l'activitat es duria a terme amb els tretze cursos de vuitè de set escoles públiques i de dues de concertades en horari escolar, i que es realitzaria durant una de

---

¹ Elisenda Seras Viola és mestra, pedagoga teatral, dramaturga i actriu. Compta amb gran experiència en el camp de l'educació, el teatre i la televisió.

les quatre hores destinades a l'assignatura de llengua catalana. El mes de febrer de 1987 s'iniciava el projecte que finalitzaria el mes de juny amb una mostra teatral a càrrec dels vuitens, que va tenir lloc al teatre del Centre Catòlic de la població, on van participar com a actors la totalitat de l'alumnat amb uns resultats lingüístics altament valorats. Per tant, l'objectiu del projecte s'havia assolit, però a més a més va servir per:

- Motivar els alumnes envers el treball i l'estudi en general
- Dinamitzar les escoles i el seu professorat
- Mobilitzar les seves famílies col·laborant amb tot allò que fes falta: confeccionar el vestuari, les escenografies, etc
- Oferir a la població una mostra de teatre amb tretze espectacles diferents
- Facilitar als alumnes la possibilitat d'expressar i elaborar les seves necessitats, interessos i a tractar els seus propis conflictes a través del treball del dia a dia
- Oferir tretze obres de teatre a les escoles i al públic en general
- Escoltar teatre en català i afavorir en la divulgació de la llengua entre la població castellanoparlant. En molts casos va ser la primera vegada que els familiars dels nens entraven en un teatre

El projecte va ser valorat molt positivament en tots aquest aspectes, per tant va continuar durant tres cursos més. Una vegada acabat el programa on intervenien el SEDEC (Servei d'Ensenyament del Català) i l'Ajuntament de Sant Vicenç dels Horts, l'Ajuntament va fer-se càrrec del projecte incorporant aquesta activitat com un servei municipal vers les escoles, servei que ja ha complert vint anys d'existència, i ha acabat essent un esdeveniment molt arrelat en l'àmbit escolar i social del poble.

D'aquesta manera, l'Ajuntament de Sant Vicenç dels Horts feia un salt endavant en l'educació dels seus infants. Amb la introducció d'aquesta activitat es creava un espai d'aprenentatge específic de teatre i un temps per a la reflexió, l'experimentació i la pràctica de la democràcia, del respecte, de la diferència, de la convivència, de la integració i de la creació a través de l'art.

El projecte consta de 6 etapes:

- Elaboració
- Formació
- Creació
- Producció
- Culminació
- Valoració

Elaboració

El projecte s'elabora conjuntament amb les coordinadores del SEDEC, el tècnic d'educació i la responsable de política lingüística de l'Ajuntament, així com amb els responsables del Centre de Recursos Pedagògics corresponent.

Formació

Per iniciar aquesta etapa és indispensable crear un vincle afectiu i de coneixement entre els alumnes i la professora, per tant invertirem tot el temps que sigui necessari en aquesta tasca.

En primer lloc em presento als alumnes, els dic el meu nom, la meva edat, la meva situació familiar, els parlo dels meus fills, dels meus néts, dels meus pares, dels meus avis, de la meva família... d'on eren, quan van haver de deixar la seva terra a causa de

la Guerra Civil, del seu exili primer a França i després a l'Argentina, de com es van conèixer els meus pares, quants germans tinc, que sóc la germana més gran. Que a l'Argentina parlava amb català a casa i en altres cercles catalans i amb castellà al carrer, a l'escola i amb la societat en general. Per explicar la meva història desplego mapes on els situo en l'espai i el temps.

Associo la Guerra Civil amb d'altres guerres que ells coneixen per la seva actualitat. Els parlo del descobriment d'Amèrica i del colonialisme. Els alumnes deduiran de quina potència europea van ser colònia els actuals països d'Amèrica, d'Àfrica i d'Àsia segons o a partir de la llengua oficial d'aquests. Parlem de les característiques dels moviments migratoris i dels productes alimentaris posant com a exemples les patates, la xocolata, el cafè i d'altres que ells consumeixen habitualment. Parlem de les llengües i els pregunto quantes en coneixen, els explico la sort que tenen d'aprendre'n tantes i de les possibilitats que això els brinda.

Això provocarà una conversa molt viva i entusiasta, de manera que voldran intervenir-hi i explicar les seves vivències i les dels seus familiars.

Amb aquest tipus de presentació a partir de la intimitat aconseguirem:

- Motivar els nens i iniciar una comunicació fluida i espontània
- Contribuir a la integració constant dels immigrants al nostre país i la seva repercussió a les escoles
- Donar elements perquè els alumnes dedueixin que tots som part d'un tot amb les nostres diferències
- Contribuirem a que els nous facin un procés més planer d'adaptació i d'integració
- Aprofitar qualsevol ocasió per ensenyar història, geografia, civisme, etc.
- Contribuir a la formació de ciutadans lliures i democràtics

Un cop donada per finalitzada la meua presentació els demano que facin la seva, ja que ara sóc jo la que vull saber-ho tot d'ells. L'explicació ha de ser oral i, d'aquesta manera, tant la professora com els seus companys es coneixeran millor i més profundament. A més a més faran una redacció on posaran totes aquestes dades per escrit, afegint-ne una de molt important: quan i com s'havien conegut els seus pares, data molt important, perquè aquell dia començava la seva pròpia història. I aclarixo que a partir d'ara inicien una nova activitat: la d'"investigadors privats".

D'aquesta manera aconseguim:

- Tenir informació individual en cada cas del grau de rebuig de la llengua catalana de cada família segons les seves circumstàncies
- El nivell sociocultural familiar
- El nivell de català assolit fins aquell moment tant oral com escrit per part de l'alumne
- Impulsar la comunicació en el pla íntim dels nois amb els seus pares

Un cop acabada la presentació dels alumnes se'ls exposa en què consisteix el projecte: els objectius, els continguts, la forma de treball, les necessitats i la temporalització que comporta la formació pròpia del teatre.

Continguts i coneixements propis del teatre:

- Exercicis de respiració, treball corporal per la correcció postural
- Desenvolupament de la imaginació, concentració, observació i comunicació mitjançant el maneig d'elements imaginaris
- Coneixement de l'estructura dramàtica: plantejament, conflicte i desenllaç
- Comunicació sensorial
- Concepte d'intencionalitat
- Maneig de l'espai escènic, les seves regles: equilibri, harmonia de plans, posicions convencionals, quarta paret, espais interiors i exteriors, com determinar-los
- Concepte del clima i de l'atmosfera escènica
- Màscara neutra
- Expressió corporal
- Mim
- Manipulació de titelles i objectes en general
- Vocalització i interpretació del text
- Tècnica de memorització: pràctica a través de frases fetes, refranys, dites populars i embarbussaments
- Creació de personatges: invenció, descripció física i psicològica, caracterització, realització teatral de diverses situacions, monòlegs, reconeixement de personalitats a través dels comportaments i les actituds d'ells mateixos.
- Lectura, puntuació, comprensió i interpretació dels textos

Metodologia i activitats:

Les sessions es realitzen en una aula o espai desproveïts de mobles, i els alumnes han de portar roba adient.

Cada sessió consta de tres parts:

- 1.- Asseguts a terra en rotllana, es treballa la respiració, concentració, veu, imaginació. Aquesta part té com a objectiu la disponibilitat i entrega al treball.
- 2.- S'utilitza l'espai de diverses maneres segons l'exercici, i es fan jocs col·lectius de dinamització preparatoris i introductoris a la tercera part.
- 3.- Es divideix l'espai en dos: l'escènic i el dels espectadors. Es realitzen jocs d'improvisació per grups on es treballen gradualment els continguts específics teatrals i que, partint del joc "elemental dels infants" com jugar a passar-se una pilota imaginària, es transformarà en un veritable joc teatral.

Els temes proposats per les improvisacions són: problemes familiars, problemes escolars, problemes socials, etc. Els alumnes crearan la història que ells decideixin, i els continguts resultants seran els seus interessos, preocupacions i necessitats, cosa que ens permetrà treballar amb la total implicació dels alumnes i tractar de manera indirecta, els problemes que ens presenten, contribuint al desenvolupament del seu sentit crític.

Acabada cada improvisació, els alumnes actors i els alumnes espectadors faran una anàlisi del treball basant-se en quatre aspectes:

- **Tècnic:** maneig de l'espai escènic, concentració, aspectes sensorials, estructura dramàtica, etc.
- **Lingüístic:** com han fet servir la llengua, incorporació i enriquiment del vocabulari, correcció en l'ús de les estructures gramaticals
- Continguts: el tema, els personatges, els conflictes
- **Difícil:** durant el procés del treball en equip per arribar a la creació col·lectiva

Un cop finalitzada aquesta etapa, els alumnes hauran aconseguit:

- L'ampliació del vocabulari quotidià a través de la seva pràctica i incorporació mitjançant el joc teatral
- Tractament de temes d'interès: "jocs perillosos", "problemes familiars", "problemes escolars", "problemes entre amics", "problemes de medi ambient", "drets internacionals dels nens", "racisme", i altres temes que la tutora cregui convenients.
- Desenvolupar l'autodisciplina, l'autoestima, la concentració, l'expressivitat, la creativitat, la tolerància, la diferència, el respecte, el sentit de grup, l'empatia, l'autonomia, la solidaritat i l'adquisició d'habilitats socials i de convivència.

Creació

Cada alumne aportarà un projecte d'espectacle en funció de tota la classe per escrit. Ho presentarà al grup fent l'exposició oral del seu projecte.

S'analitzaran i valoraran totes les propostes pel grup en funció de les seves possibilitats de producció, realització, capacitats i que el tema representi els objectius de la classe.

En aquest procés es practicarà: l'escolta, la imaginació, l'ordre de paraula, tècniques de discussió i la combinació i associació d'idees per arribar a un projecte únic i comú. Hauran treballat i après què és el consens.

Investiguen i fan la recerca de totes les dades necessàries per documentar-se.

Amb aquesta idea comuna i les dades obtingudes es planifica l'espectacle, i es transforma en un text teatral.

Ja tenim el guió!

Producció

Una vegada estudiat el guió planifiquem per una banda:

- a) El calendari d'assajos, a càrrec de la professora (que dirigeix) la tutora o especialista de català (que assisteix) i els alumnes.
- b) Distribució de totes les tasques necessàries (treball interdisciplinari) per a la producció del muntatge:
  - Professora de música (recerca de la música per a la banda sonora). Preparació coral i/o instrumental
  - Professora de plàstica (realització dels dissenys i construcció de decorats i attrezzo)
  - Famílies (pares, mares, àvies, tietes, etc.): realització del vestuari
  - Professora d'educació física: col·laboració en cas que l'espectacle requereixi habilitats físiques o de gimnàstica artística
  - Tutor o professor de plàstica: disseny de dibuixos per a la portada del programa de mà i cartells publicitaris de la mostra (el disseny escollit serà el guanyador d'un concurs entre tots els nens participants de la Mostra de Teatre)
  - En cas que l'espectacle inclogui balls o coreografies podrem comptar amb la col·laboració de professors de ball externs
  - Si els decorats requereixen treball de fusteria demanaríem la col·laboració d'avis o pares
  - Cada escola buscarà col·laboracions específiques segons les necessitats del seu muntatge
  - L'Ajuntament aconseguirà la sala teatral i contractarà els tècnics de llum i de so
  - Es realitzarà un concurs de dibuixos amb la participació dels alumnes de sisè, per il·lustrar el programa de mà i els cartells de la Mostra de Teatre

La professora i a la vegada coordinadora de la mostra supervisa i controla tot el procés de producció dels espectacles i organització de la Mostra, assistida pels diferents tutors i responsables de les diverses institucions que hi intervenen.

Totes les escoles simultàniament van complementant aquest procés, cadascuna amb les seves possibilitats i diferències.

La difusió es fa a través dels diaris i emissores de ràdio locals, cartells i pancartes al carrer, pàgines web de l'Ajuntament, Centre de Recursos i CEIPS.

Culminació i valoració

Cada escola disposarà del teatre durant dos dies. El primer dia es farà:

- El muntatge dels decorats a càrrec de nens, professors i famílies col·laboradores
- El muntatge de llum i so a càrrec dels tècnics

El segon dia es realitzarà:

- Matí: assaig general
- Tarda: primera funció, dirigida a tota l'escola
- Acabada la primera funció, valoració i autocrítica per part dels alumnes amb l'objectiu de millorar i enriquir l'espectacle

- Vespre: segona funció pels pares i públic en general
- Acabada la segona funció s'entrega un diploma de reconeixement a cada alumne, certificant la seva participació a la Mostra

La Mostra es desenvoluparà durant aproximadament un mes, al llarg del qual la població gaudirà de deu espectacles. Aquesta activitat representa un esdeveniment de molt ressò dins de la comunitat, ja que mobilitza al voltant de 800 persones per a la seva realització i al voltant de 9000 espectadors.

Aquesta activitat és força esperada pels alumnes quan inicien el sisè curs de primària.

Moltes vegades la mostra respon a un centre d'interès general, per exemple: "Contes de Fades" (cada curs va fer l'adaptació teatral d'un conte tradicional de fades), "Contes del Món" (va coincidir amb el Fòrum de les Cultures, cada curs va fer una adaptació teatral d'un conte del món que ens va permetre conèixer les característiques d'altres cultures), "El Llibre i la Lectura" (coincidint amb l'Any del Llibre i la Lectura que ens va permetre treballar els diferents gèneres literaris), "La Memòria Històrica" que va possibilitar als nens conèixer i valorar l'evolució de la societat catalana entre el Modernisme, la Guerra Civil, la Postguerra i els nostres dies.

Una vegada acabada la Mostra es fa una valoració de l'activitat i de la Mostra personal i per escrit per part de cada alumne i de cada escola.

Com a material testimonial s'elabora una memòria, un reportatge fotogràfic, la gravació de les obres representades a càrrec de les escoles i dels pares.

Conclusions personals

Després de 20 anys de desenvolupar-se ininterrompudament aquesta experiència, he observat que la Mostra de Teatre fa un servei molt important a la comunitat:

- S'ha aconseguit formar un públic jove que acudeix espontàniament i cada vegada més a les funcions teatrals de tot el poble
- Ha fomentat la participació entusiasta de l'activitat teatral de la comunitat. Una prova d'això es que en iniciar-se aquesta tasca el poble comptava amb un o dos grups de teatre infantil-juvenil de les entitats i en l'actualitat existeixen disset grups juvenils i una Mostra de Teatre Jove organitzada per ells mateixos
- Molts joves s'han dedicat al teatre professionalment, com a actors, com a directors o com a tècnics
- Els quadres tradicionals de les entitats han estat renovats i enriquits pel jovent
- S'ha guanyat un públic que mai havia anat a teatre, però que ho ha fet per tal de veure actuar els seus fills o néts
- S'ha difós la llengua catalana per una població majoritàriament immigrada de l'interior de l'estat i nouvinguts de la resta del món
- S'ha aconseguit augmentar la valoració de la llengua catalana així com pujar l'autoestima dels immigrants, els quals, en veure com es desenvolupen els seus fills, se senten més acollits pel país
- El teatre representa un mitjà d'incalculable valor per a la integració i la cohesió de la població escolar i social del poble

Per finalitzar, vull destacar que aquesta experiència col·lectiva tanca el cicle primari de l'alumnat, i significa un treball que mai no oblidaran.